

עמידה בקריאת עשרת הדיברות

בקריאת עשרת הדברות -- בשבת פרשת יתרו, ובפרשת "ואתחנן" ובשבועות -- וכן בקריאת שירת הים, נוהגים לקום ולעמוד בעת קריאת עשרת הדיברות לגבי עשרת הדיברות הדבר קשה יותר.

כידוע, בזמן שהמקדש היה קיים, קראו עשרת הדיברות בכל יום (תמיד ה':א) וכפי שרבי עובדיה מברטנורה כותב: "לפי שהן עיקר התורה וברוך היה שיהיו קורין אותן בכל יום. אין מגבילים, אלא שבטלום מפני זרעומת המינים שהיו אומרים אלו לבדם ניתנו בשינוי ולא שאר התורה. וכך נבבלי ברכות (נב/א). רש"י [המצומד] מפרש מינין: עכ"ם. רבי שמחה מוטררי כותב, "שלא יאמרו תלמידי [ישן] אין שאר התורה אמת [מחזור ויטרי, עמ' 21]. כדי להדגיש אפוא שכל התורה ניתנה בסיני, בניגוד לנוצרים המכחינים בין עשרת הדיברות שרק הן ניתנו. אסור לנו להבדיל בין פרישית ישנות בתורה. השאלה של ביטול אמירת עשרת הדיברות בציבור עלתה בתקופת הגאונים (אוצה"ג, מגילה, עמ' 76) ובספרד, שבה היתה יזומה לאומרים בציבור הרשב"א (רבי שלמה בן אדרת, 1235-1310) אוסרי לאומרים (שו"ת רשב"א ח"א סימן קפד ח"ג, סימן רפט), וכן פסקו גם בדורות הבאים (המ"א לשו"ע אר"ח, א, ה, באר היטב ומושגה ברורה), מפני מפורי ישראל שיאמרו אין תורה אלא זו.

קומה בזמן קריאת עשרת הדיברות בנושא לדיון הלכתי עלה ככל הידוע לראשונה על ידי הרמב"ם בחישובו על דקע חילוקי דעות בנדון.

בקהילה אחת היו נוהגים לעמוד בעת קריאתה, עד שסא אליה חכם וביטל זה הרב לזה המנהג והנהיג להם לישוב בעת קריאתו ומנעם מלעמוד... ואמר בכלל תשובתו, שכל מי שרוצה לקום בעת קריאת ספר התורה בעשרת הדברות ראוי לגעור בו. לפי שלעשות זאת (הוא מו) הרבי המינים, המאמינים שלעשר הדברות מעלה על שאר התורה, לפי שכל דבר אשר למינים בו אמונה שונה מדעת רבותינו ז"ל, חייבים את להתרחק מהם.

תשובת הרמב"ם: זה אשר הנהיג הרב הנפטר לישוב, הוא הראוי, והאמתו ראית נכונות... ואין להוסיף עליהן וכך היה ראוי לעשות בכל מקום שמנהגם לעמוד, צדיק למנעם, בגלל מה שמגיע בזה מן ההפסד באמונה, ומה שמדמים שיש בתורה מדרגות ומקצתה מעולה, וזה דע מאוד... ומה שטען החכם האחר שבגדאד ומקצת הערים עושות זאת, אין זה ראיה בשום פנים, לפי שאם נמצא אנשים חולים, לא נחליא הבריא מאנשיהם, כדי שיהיו שווים, אלא נשתדל לנתח כל חולה שנוכל... וכבר ביארו שאין הפרש בין הנכחיש התורה כולה או מכחיש פסוק אחד ואומר "מישה מפני עצמו אמרו" והיה מן המינים. מי שהאמין שאין מן השמים אלא: הדברות ושאר התורה מישה מפני עצמו אמרו, ולכן ביטלו קריאתן בכל יום ואסור בשום פנים לעשות בתורה מקצתה מעולה ממקצתה (תשובת הרמב"ם, מוה"י בלאו, ירושלים תש"ד, סימן רסג).

למרות התשובה החד משמעית של הרמב"ם היתה נטייה בעם לקום בעת קריאת עשרת הדיברות.

למשל, ר' שמואל אברהם (יש"ע-תו"ד), 1610-1694, נשאל מוריג' -- Reggio de Calabria -- האם נכון לקיים את המנהג לקום בשעת קריאת עשרת הדברות. בתשובתו הוא קובע "מוציא למעבד לקיים אותה מנהג הפשוט ברוב קהלות ישראל". הוא מנמק את הקימה כביטוי של כבוד והידור "כאלו הקבלנו פני השכינה במעמד הגדול והנורא ההוא" וזדעתי "נסתלקה מעל המאמינים בני הנאמינים חיש תרעומת המינים". כלומר הנימוק שניתן בעבר נגד הקימה אינו רלוונטי יותר, ומסכם: "כל מקום שנהגו המנהג הנזכר יהיו אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם יטובתם לשם שמים (דבר שמואל, וציה תס"ב סימן רעו).

בדומה לזה קבע החיד"א (חיים יוסף דוד אזולאי תפ"ד-תק"ס, 1724-1806):

"מאחר שנהגו העם לעמוד כולם בעשרת הדברות נראה דחייבים הכל לעמוד דגם שאינו מן הדין לקום, עתה שנהגו כל הקהל בזה, נעשה חיוב על הכל, שאם לאו, חס ושלום בעיני ההמון נראה כמזלזל" (טוב עין סי' יא מכורד עם יוסף אומץ לזורנו תקנח). כלומר, מסקנתו של החיד"א, שהמנהג מחייב כל אחד מהקהל לקום למרות שהדבר מנוגד לדין.

הרב עובדיה יוסף דן בנושא זה ומודע לעובדה שהעם נהג ונהג לקום, והאחרונים נתנו למנהג זה גושפנקה הלכתית אבל הוא חולק עליהם ופוסק שיש לנהוג לפי תשובת הרמב"ם שציטטנו לעיל

יש עדיין מקום לתרעומת המינים, ובאמת שנעלם מעיני קדשם של האחרונים הנ"ל מה שפסק רבינו הגדול הרמב"ם בתשובה הנ"ל שיש לבטל המנהג של הנהגים לעמוד בשעת קריאת עשרת הדברות לדעתו, הפוסקים שהתירו לעמוד לא ראו את תשובת הרמב"ם האוסר ולו הכירו. לא היו מתירים לעמוד מסקנתו, שיש למחות בני שעומד בקריאת עשרת הדברות ומכל שכן במקום שתלמידי חכמים יושבים בעת הקריאה שיש למחות משום ייהרא.

בין שהרב יוסף מודע לעובדה שהמנהג נפוץ, הרי לשיטתו ניתן יהיה לעמוד רק כאשר אביו או רבו עולים לתורה בקריאת עשרת הדברות, משום כבוד אביו או רבו, שעל ידי כך יזכר הדבר שעמידתו אינה משום עשרת הדברות דוקא, ובה אין כל חיש (ש"ת יחזה דעת, מוה"י שנייה ירושלים ח"ל" ח"א סי' כט). מכאן, שהרב יוסף מתנגד למנהג העממי הקיים דווקא לרבות לעמוד בעת הקריאה של עשרת הדברות, ורוצה להחזיר עטרת הדין לישנה כפי שפסק הרמב"ם.

ועדיין השאלה פתוחה, כיצד ינהג אדם שאין רבו או אביו עולים לתורה לעשרת הדברות, והעם עומדים, האם עליו לשבת בהתאם לדין ובכך לפרוש ממנהג הציבורי הרמב"ם ענה לשאלה דומה: "אמר, לא יעמוד אדם בין היושבים ולא ישב בין העומדים ודרך ארץ איטא, הו, וצריך תמיד לילך במנהג הרוכ, כל זמן שאין בזה עבירה על האיסור (תשובת הרמב"ם, סי' רסב), וידוע שהפורש ממנהג הרוב עובר על "לא תתגודדו".

תשובה לשאלה זו נמצאת בספרו של הרב עובדיה יוסף "ילקוט יוסף" (חלק ב' סימן קמהו סעיף

יד, עמ' ס):

"יחיד הנמצא בבית הכנסת שנוהגים בו ישהקהל עומד בשעת קריאת עשרת הדיברות, ואין לאל ידו לשנות את מנהגם, יקדים לעמוד בתחילת קריאת הפרשה, או לכל הפחות יעמוד בתחילת קריאת העולה לספר תורה. שהזמן לקרוא בעשרת הדיברות, כדי שלא יהיה יושב בין העומדים, וכמוצא חס ושלום בקדושת עשרת הדיברות"

לפרות פסק-הדין של הרמב"ם, שהרב עובדיה יוסף שליט"א מנסה להחיות פתשובה זאת, העובדה היא שבמשך מאות רבות בשנים נהגו בתפוצות ישראל לעמוד בשעת קריאת התורה, או אם כן נוגמא אחת מימי רבות לכן יצמנהג ישראל דוחה פסק הלכה.